
**ФУНКЦІОНАЛЬНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ
ФРАЗОВИХ ДІЄСЛІВ В АНГЛОМОВНІЙ ЛІТЕРАТУРІ
(НА МАТЕРІАЛІ ТВОРУ ВІЛЬЯМА СОМЕРСЕТА
МОЕМА «ТЕАТР»)**

Орловська О. В.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-704-8-17>**ВСТУП**

Фразові дієслова є однією з найхарактерніших і водночас найскладніших лексико-граматичних особливостей сучасної англійської мови. Вони широко функціонують у розмовному мовленні, публіцистичних текстах, засобах масової інформації та художній літературі, де виконують не лише номінативну, а і стилістичну, експресивну та емоційно-оцінну функції. Особливу увагу дослідників привертає семантична багатозначність фразових дієслів, їхня ідіоматичність, а також здатність постпозитивів змінювати або повністю переосмислювати значення базового дієслова.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю комплексного вивчення функціонально-семантичних особливостей фразових дієслів у художньому тексті, оскільки саме в художній літературі вони реалізують широкий спектр значень і стилістичних функцій. Незважаючи на значну кількість праць, присвячених фразовим дієсловам, проблема їхньої семантичної класифікації та функціонування в конкретному авторському дискурсі залишається не досить дослідженою. Особливої уваги потребує аналіз фразових дієслів у творчості Вільяма Сомерсета Моема, мова якого характеризується природністю, розмовністю та високою частотністю вживання багатокомпонентних дієслівних конструкцій.

Теоретичною основою дослідження стали праці відомих лінгвістів і граматистів, зокрема Д. Болінджера, Р. Гаддлстона, Р. Кортні, М. Коллн, Т. МакАртура, Дж. Пуллума, Дж. Сейдл, Р. Фанк, Б. Фрейзера та інших. У своїх роботах дослідники розглядають фразові дієслова як особливі семантичні одиниці, що поєднують у собі властивості лексичних, граматичних і фразеологічних конструкцій. Значна увага приділяється

ступеню ідіоматичності фразових дієслів, ролі постпозитивів у формуванні значення, а також класифікації таких конструкцій за семантичними та функціональними ознаками.

Матеріалом дослідження вибрано роман В. С. Моєма «Театр», у якому фразові дієслова становлять важливий елемент авторського стилю та мовної характеристики персонажів. Художній текст роману відзначається значною кількістю розмовних конструкцій, емоційно забарвленої лексики та ідіоматичних виразів, що створює сприятливий матеріал для аналізу функціонально-семантичних особливостей фразових дієслів.

Об'єктом дослідження є фразові дієслова сучасної англійської мови, а предметом – їхні семантичні та функціональні особливості у романі В. С. Моєма «Театр».

Метою дослідження є аналіз функціонально-семантичних особливостей фразових дієслів у романі В. С. Моєма «Театр» та визначення їхньої ролі у створенні художнього тексту.

Для досягнення поставленої мети необхідно виконати такі завдання: розглянути основні теоретичні підходи до вивчення фразових дієслів та їх класифікації у сучасному мовознавстві; охарактеризувати семантичні і структурні особливості фразових дієслів англійської мови; визначити основні семантичні категорії фразових дієслів у романі В. С. Моєма «Театр» та дослідити функціонально-семантичну роль фразових дієслів у мовленні персонажів та авторському наративі твору.

У роботі використано такі методи дослідження: описовий метод, метод суцільної вибірки, семантичний аналіз, контекстуальний аналіз, а також елементи функціонального та порівняльного аналізу.

Наукова новизна дослідження полягає у комплексному аналізі фразових дієслів у романі В. С. Моєма «Театр» крізь призму їхніх функціонально-семантичних характеристик, а також у спробі систематизувати виявлені конструкції відповідно до ступеня ідіоматичності та функцій постпозитивів.

1. Типологічна класифікація та семантичні властивості фразових дієслів у сучасному мовознавстві

Типологія фразових дієслів є дуже різною, відповідно до значення того чи іншого фразового дієслова. Це питання висвітлене у працях Д. Болінджер, Р. Кортні, Дж. Поуві та інших лінгвістів і мовознавців. Проте, незважаючи на наявні дослідження, семантика фразових дієслів в англійській мові ще не є досить вивченою, зокрема немає семантичних класифікацій постпозитивних компонентів.

Залежно від морфологічної природи постпозиції усі фразові дієслова можна умовно поділити на три такі групи:

1. Дієслово + прийменник:

«to pick up» – заїжджати, підбирати, добувати (відомості), піднімати (настрій); «to carry out» – виконувати, здійснювати; «to set off» – відправлятися (в дорогу), викликати (дію); «to make up» – складати; «to stand by» – готуватися, чекати, підтримувати; «to put off» – відкидати (сумніви, побоювання), відкладати, здихатися, викликати огиду, відговорити; «to cry out» – викрикувати, вигукувати.

2. Дієслово + прислівник:

«to come across» – натрапляти, випадково зустрічатися; «to break down» – засмучуватися; «to hang around» – тинятися, байдикувати; «to tell against» – розголошувати, завіряти, відгукуватися; «to look ahead» – дивитися в майбутнє, передбачати; «to fade away» – висихати, завмирати, забутись; «to get around» – підійти, наблизитися.

3. Дієслово + прийменник + прислівник:

«to look forward to» – чекати з нетерпінням (задоволенням); «to look down on» – дивитися зверхньо; «to go along with» – супроводжувати, підкорятися, погоджуватися; «to come down with» – брати, прийняти, укласти, придбати.

Фразові дієслова розглядаються як особливий тип багатокomпонентних дієслівних конструкцій, що поєднують лексичне та фразеологічне значення і часто характеризуються різним ступенем ідіоматичності. Д. Болінджер зазначає, що значення фразового дієслова може варіюватися від повністю мотивованого до цілком ідіоматичного. У деяких конструкціях значення легко виводиться зі значень компонентів (sit down, come back), тоді як в інших семантика всього сполучення не пов'язана безпосередньо зі значенням окремих елементів (give up, break down, put off). На думку дослідника, ступінь ідіоматичності є одним із головних критеріїв класифікації фразових дієслів, оскільки саме він визначає рівень семантичної неподільності конструкції та складність її інтерпретації для мовця¹.

Р. Кортні розрізняє п'ять основних типів сполучень фразових дієслів:

1. Ідіоматичні вислови (дієслово + прислівник / прийменник), тобто сполучення, значення яких не є сумою значень дієслова та постпозиції, на зразок «give up – відмовлятися», «break down – занедужати», «go off – вибухнути», «put off – відкласти», «turn down – відхилити, відмовити».

¹ Bolinger D. The Phrasal Verb in English. Cambridge, MA : Harvard University Press, 1971. P. 115.

2. Дієслова, що вимагають певного прийменника, тобто сполучення, у яких дієслова завжди вживаються з певною постпозицією, як-от *«rely on – надіятися»*, *«agree to – погоджуватися»*, *«depend on – залежати»*, *«refer to – відноситися»*.

3. Комбінації «дієслово + прислівник», які означають майже те саме, що і відповідне просте дієслово, тобто сполучення, в яких постпозиція не змінює значення дієслова, а вживається для підсилення та детальнішого опису дії, наприклад: *«hurry up»* (= *hurry*), *«eat up»* (= *eat*), *«drink up»* (= *drink*), *«give out»* (= *give*), *«run away»* (= *run*). У таких сполученнях прислівник лише увиразнює значення дієслова або додає відтінок завершеності чи тривалості до дії, вираженої дієсловом.

4. Фразові дієслова, які завжди приймають *«it»* як додаток: *«jump to it»* (= *act as quickly and energetically*), *«slug it out»* (= *fight till complete victory*).

5. Зворотні фразові дієслова, після яких завжди вживається додаток *«myself»*, *«yourself»*, *«himself»* тощо. Наприклад: *«pride yourself on»*, *«lend itself to»*, *«avail yourself of»*².

Не слід плутати фразові дієслова зі сталими висловами на зразок *«step out of line»*, *«eat your heart out»* тощо, які називаються фразеологізмами або ідіомами.

Б. Фрейзер розглядає фразові дієслова як складні дієслівно-постпозитивні конструкції, у яких постпозиція може уточнювати, підсилювати або повністю змінювати значення дієслова. Залежно від ступеня семантичної самостійності постпозиції та її впливу на значення всієї конструкції дослідник виділяє кілька типів таких поєднань:

1. Сполучення, у яких постпозиція зберігає своє первинне просторове значення. Наприклад: *«come in»*, *«go out»*, *«take away»*, *«bring back»*, *«sit down»*, *«walk in»*, *«step out»*, *«stand up»*, *«put back»*.

2. Сполучення, у яких постпозиція набуває абстрактного або переносного значення, хоча зв'язок із первинною семантикою ще відчувається. Наприклад: *«pick up»*, *«get over»*, *«look up»*, *«check out»*, *«grow up»*, *«open up»*, *«clear up»*, *«wake up»*.

3. Конструкції, у яких постпозиція підсилює або уточнює значення дієслова, додаючи відтінок завершеності чи інтенсивності дії. Наприклад: *«eat up»*, *«finish up»*, *«clean up»*, *«shut up»*, *«calm down»*, *«wash out»*.

4. Ідіоматичні сполучення, значення яких не впливає зі значень окремих компонентів і є семантично неподільним. Наприклад: *«give up»*, *«break down»*, *«put off»*, *«take in»*, *«drop off»*, *«come about»*, *«fall out»*.

² Courtney R. Longman Dictionary of Phrasal Verbs. Harlow : Longman, 1983. P. 5.

5. Конструкції, у яких постпозиція надає дієслову аспектуального відтінку:

- а) перфективного: «eat up», «carry out»;
- б) інхотативного: «strike up», «light up», «break out»;
- в) дюративного: «go on», «talk away»;
- г) повторюваного: «come back», «write again», «go back».³

Однак розглянуті вище класифікації Р. Кортні та Б. Фрейзер, на нашу думку, є недосконалими, адже обидві вони побудовані не за єдиним принципом, а містять у собі як фразові дієслова з різним ступенем єдності компонентів (ідіоматичності), що є суто семантичним принципом, а також фразові дієслова, до яких постпозитив вносить аспектуальне чи увиразнююче значення, що є вже функціонально-семантичним принципом.

З цього випливає, що пункт один, пункт два та пункт чотири вищезгаданої класифікації побудовані на основі принципу єдності дієслова та значення його постпозитиву. А пункти три і п'ять цієї класифікації розглядають фразове дієслово з точки зору додаткових аспектуальних чи увиразнюючих значень, яке вносить у сполучення постпозитив. Тому логічно було б розділити і доповнити таку класифікацію на дві, побудовані за семантичним та функціонально-семантичним принципами, що і зроблено нами та представлено у параграфі 2.

Якщо класифікація Б. Фрейзер, будучи досить широкою, послужила основою для створення наших власних класифікацій, то класифікація фразових дієслів за Р. Кортні в першому та третьому пунктах перегукується з пунктами три, чотири і п'ять (1 = 4, 3 = 3 і 5 відповідно) класифікації Б. Фрейзер і також побудована на двох різних принципах. Крім того, класифікація Р. Кортні другим пунктом включає у себе прийменникові дієслова, що завжди вживаються з певною постпозицією, а також пункти чотири та п'ять, що орієнтуються на характер постійних додатків («it» або рефлексивних займенників) фразового дієслова, що також не входять у сферу нашого дослідження з огляду на тему роботи.

Тому ми вважаємо доцільним класифікувати фразові дієслова окремо за семантичним та функціонально-семантичним принципами і, своєю чергою, на основі цих класифікацій здійснити аналіз фразових дієслів у романі «Театр», про які йтиметься у параграфі 2.

Фразові дієслова в англійській мові є дуже різноманітними як за своєю зв'язністю або сполучуваністю, так і за додатковими значеннями, які вони мають або яких вони набувають у тексті. Фразові дієслова можуть виражати характер дії, перехід з одного стану в інший, спонукання до дії

³ Fraser B. The Verb-Particle Combination in English. New York : Academic Press, 1976. P. 68.

тощо, але у всіх випадках дія незмінно характеризується значенням, яке має саме дієслово.

Як і звичайні дієслова, фразові дієслова можуть бути неперехідними (intransitive) та перехідними (transitive). Деякі англійські фразові дієслова є перехідними, такі як «*get over*», «*hand in*» та «*pick out*»; інші неперехідними, такі як «*get up*», «*break down*» та «*look out*»; тоді як деякі інші є як перехідними, так і неперехідними, такі як «*call up*», «*give up*» та «*hang up*».

Перехідні фразові дієслова мають біля себе прямий додаток.

I made up a story. – Я вигадав історію.

Перехідні фразові дієслова можуть містити додаток всередині або взагалі бути без додатка.

She looked the number up. – Вона шукала номер у довіднику.

He showed up. – Він з'явився.

Одні й ті ж дієслова можуть бути в одних значеннях неперехідними, а в інших – перехідними, тобто в одних випадках вони можуть вимагати додатка, а в інших своїх значеннях можуть вживатися без додатків.

У разі дослідження значення і функцій постпозитивів можна відзначити низку випадків, коли неперехідне дієслово у сполученні з постпозитивом стає перехідним, або навпаки, перехідне дієслово у сполученні з постпозитивом стає неперехідним. Наприклад:

1. Дієслово «*to run*» – бігти є неперехідним, але з постпозитивом воно стає перехідним: *You know him, Mrs. Worthington. He ran off the old darky you now own, old Sam, I mean.* – Ви знаєте його, місіс Вормінгтон. Він допоміг втекти старому негру, який тепер належить Вам, я маю на увазі Сема.

2. Дієслово «*to talk*» – розмовляти є неперехідним, а вже *to talk over* – обговорювати є перехідним: *Say, Mother, let's talk the matter over.* – Ось що, мамо, давай-но обговоримо цю справу.

3. Дієслово «*to wake*» – будити є перехідним, *to wake up* – прокидатися – неперехідне: *The child further explained that he woke up and... did not like to wake Mother.* – Хлопчик потім пояснив, що він прокинувся, але ... не хотів будити маму⁴.

Перехідні фразові дієслова (*transitive phrasal verbs*) прийнято ділити на дві категорії: роздільні або відокремлювані (*separable*) і нероздільні або невідокремлювані (*inseparable*), залежно від розташування прямого додатка стосовно прийменника. До нероздільних належать усі неперехідні фразові дієслова і деякі перехідні (*run into*, *get up*, *break down* тощо).

⁴ Fraser B. The Verb-Particle Combination in English. New York : Academic Press, 1976. P. 74.

Якщо дієслово розділяється, то додаток може стояти одразу ж після фразового дієслова, або між дієсловом та постпозитивом (*to turn down my offer* = *to turn my offer down* – *відхилити мою пропозицію*).

I would like you to shut it down! – *Я хочу, аби ти їх закрав!*
It is raining outside. Put on your jacket when you go shopping. (Put your jacket on). – *На вулиці дощ. Коли підеш до магазину, одягни куртку.*

Але такі класифікації фразових дієслів не є абсолютними. Межі між розрядами чітко не встановлені, і дієслово в одному випадку може відноситися до другого розряду, а в іншому – до четвертого. Це може пояснюватися тим, що етимологію цього дієслова з часом виявити все складніше і, отже, його значення стає невивідним з його компонентів. Крім цього, завжди є дієслова, які допускають різне тлумачення. Тому такі класифікації слід назвати умовними.

На здатність етимологічно вихідної одиниці постпозитиву до функціонального переорієнтування та входження до складу фразового дієслова впливають частота вживання та семантичний обсяг прислівника чи прийменника.

Розглянемо детальніше **семантичні властивості** фразових дієслів та їх постпозитивів, адже вони становлять основу нашого дослідження.

Лінгвісти Р. Гаддлстон та Дж. Пуллум зазначають, що основою більшості фразових дієслів є високочастотні дієслова широкої семантики, які часто пов'язані з рухом, зміною стану або фізичною дією. До таких дієслів належать «come», «go», «take», «get», «bring», «fall», «keep» та інші. Вони підкреслюють, що саме поєднання таких дієслів із *postposition* утворює значну кількість багатокомпонентних дієслівних конструкцій сучасної англійської мови⁵. Багато кореневих дієслів, що входять до складу фразових дієслів, є односкладовими, і часто є знову ж таки дієсловами руху, напрямку або впливу. Здійснивши семантичний аналіз фразових дієслів у романі В. С. Моєма «Театр», ми погоджуємося з думкою Р. Гаддлстона та Дж. Пуллум.

Тоді як тип дієслова, від якого походить фразове дієслово, зазвичай обмежений кількома семантичними класами, то фразові дієслова обмежені не настільки. Р. Діксон зазначає, що «дієслова мають набагато ширший спектр значень і типів; деякі з них мають цілком абстрактне і спеціалізоване вузьке значення, для якого немає відповідного одноморфемного синоніма, наприклад, «*let X in for Y*», «*see X through Y*», «*take up with X*»⁶.

⁵ Huddleston R., Pullum G. K. The Cambridge Grammar of the English Language. Cambridge : Cambridge University Press, 2002. P. 274–278.

⁶ Dixon R. M. W. A New Approach to English Grammar, on Semantic Principles. Oxford : Clarendon Press, 1992. P. 275.

Кілька наступних прикладів показують, що існує велика кількість звичайних фразових дієслів, які походять від германських дієслів. Приклади 6, 7 і 8, однак, підтверджують, що фразові дієслова можуть походити не тільки від германських коренів.

1) bring about, bring along, bring back (Germanic root, Old English *bringan*);

2) draw back, draw out (Germanic root, Old English *dragan*);

3) break off (Germanic root, Old English *brecan*);

4) go out, go up (Germanic root, Old English *gan*);

5) take on, take out, take in (Germanic root, Old English *tacan*, from Old Norse *taka*);

6) point out, point to (non-Germanic root, Old French *pointer*);

7) carry on (non-Germanic root, Anglo-Norman French and Old North French *carier*, from Latin *carrus*);

8) attend to (non-Germanic root, Old French *atendre* from Latin *attendere*)⁷.

Як і всі «*multi-word verbs*», фразові дієслова мають семантичну єдність; хоча вони складаються з двох слів, вони мають одне значення, як і звичайне слово. Іншими словами, кожне зі слів у фразовому дієслові має власне значення, коли використовується самостійно, але коли воно є частиною фразового дієслова, то втрачає це значення і «співпрацює» з іншим словом, щоб створити нове значення.

Деякі філологи, такі як М. Коллін та Р. Фанк, дотримуються думки, що англійські фразові дієслова визначають лише ті комбінації, які формують ідіому, значення якої не може впливати зі змісту його частин⁸. Це семантична точка зору, яка фокусується в основному на значенні дієслівного поєднання. Для уточнення цієї точки зору розглянемо наступний приклад:

*The balloon **went up** into the sky.*

Вони зазначають, що «*go*» у вищезгаданому реченні не є прикладом фразового дієслова, тому що речення можна перефразувати як:

****Up** the balloon **went** into the sky.*

М. Коллін та Р. Фанк ідентифікують «*up*» як прислівник, що позначає «*went*». Вони також застосовують тест на заміну фразових дієслів: «*give in*» на «*surrender*», «*come by*» на «*acquire*» та «*break up*» на «*end*»⁹. Кожне фразове дієслово може бути замінене одним дієсловом з тим же загальним значенням.

На семантичній основі Б. Фрейзер вказує, що фразові дієслова можуть

⁷ Pearsall J. Concise Oxford English Dictionary. 12th ed. Oxford : Oxford University Press, 2011. 1681 p.

⁸ Kolln M., Funk R. Understanding English Grammar. 10th ed. New York : Pearson, 2016. P. 35.

⁹ Kolln M., Funk R. Understanding English Grammar. 10th ed. New York : Pearson, 2016. P. 213.

бути згруповані в різні класи залежно від семантичних особливостей¹⁰. Таким чином, такі дієслова, як «*cement in/on*», «*paste up*», «*nail up*» та «*clamp down/up*», мають схожі значення, тому що всі додатки, зумовлені кожним з цих дієслів, використовуються для з'єднання матеріалів.

Д. Болінджер визначає фразові дієслова як семантичні одиниці, що складаються з дієслова та постпозитива. Він стверджує, що ця семантична одиниця має особливу міру, яку він називає «*cohesion*»¹¹. Крім того, Р. Мерфі пояснює, що ті постпозитиви, які використовуються з фразовими дієсловами, можуть бути обмежені семантичним відношенням цих дієслів¹². Наприклад, постпозитиви «*out*», «*off*» та «*up*» використовуються з дієсловами руху, такими як «*drive*», «*get*» та «*come*».

Г. Мейер стверджує, що семантично постпозитив додає інших значень до дієслів, таких як:

- примітивне (Primitive meaning), як у «*mount up*»;
- буквальне (Literal meaning), як у «*rid through*»;
- розширене (Extension meaning), як у «*shut up*».

Він зауважує, що не може зробити будь-якої специфікації другого елементу фразових дієслів, хоча він знову заявляє, що ці елементи мають позитивне значення, тому що за рахунок використання цих елементів може утворюватися велика різноманітність дієслівних концептів, таких як: «*shoot off*», «*shoot by*» та «*shoot out*».

Г. Мейер дійшов висновку, що для того щоб здогадатися про значення певного слова, потрібно використовувати контекстуальні підказки, які часто трапляються в будь-якому тексті або контексті. Ці ключі є різного роду, а саме контекстуальні посилання, сполучникові посилання, частини мови, прийменники, словосполучення, слова і їх оточення. Вміння вивести значення з контексту допомагає нам у розумінні, і в кінцевому підсумку значно прискорює читання¹³.

Один з аспектів фразових дієслів, що викликає найбільшу увагу, – це їх **ідіоматичність** та **кількість значень**.

Якщо дивитися на різні фразові дієслова, що використовуються в англійській мові, можна побачити, що значення деяких з них цілком зрозумілі і що прислівники, додані до дієслів, створюють нові звужені значення, які є семантично ясними. З іншого боку, деякі конструкції фразових дієслів призводять до відокремленої одиниці значення, тобто

¹⁰ Fraser B. The Verb-Particle Combination in English. New York : Academic Press, 1976. P. 12.

¹¹ Bolinger D. The Phrasal Verb in English. Cambridge, MA : Harvard University Press, 1971. P. 153.

¹² Murphy R. English Grammar in Use. 5th ed. Cambridge : Cambridge University Press, 2019. P. 28.

¹³ Meyer G. A. The Two-Word Verb: A Dictionary of the Verb-Prepositional Phrases in American English. The Hague : Mouton and Co., 1975. 500 p.

загальне значення певного фразового дієслова має мало або взагалі нічого спільного зі значенням окремого елемента, з якого ця одиниця складається.

Більшість фразових дієслів мають різні значення, а деякі мають більше десяти значень. Дж. Сейдл натякає на це, коли пише, що «будь-яка одна комбінація може мати кілька ідіоматичних значень, залежно від слів, які передують і слідують за нею, тобто її «словосполучень»¹⁴. Якщо, наприклад, ми беремо фразове дієслово «*take off*», то виявляємо, що воно несе у собі багато значень. Це, звичайно, залежить від контексту, в якому воно використовується. Ось кілька прикладів різних значень цього фразового дієслова: 1. *Take your coat off and sit down. (remove)*. 2. *Some local trains have been taken off, as there was no demand for them. (removed from service)*. 3. *I took off three kilos last week. (lost weight)*.

Фразові дієслова розрізняються за силою їх ідіоматичності; іншими словами, ідіоматичним градієнтом. Наприклад, фразове дієслово «*take off*», що означає «*humorously imitate*», є сильно ідіоматичним: було б неможливо вгадати його значення зі знання про значення його компонентів. На відміну від «*put off*», що означає «*delay*» і є помірно ідіоматичним, і «*speed up*», що означає «*suddenly accelerate*» і є майже не ідіоматичним. (Його значення може бути досить легко виведене зі значення його компонентів, але воно все ще має унікальне значення).

Т. МакАртур у своєму тлумаченні фразових дієслів стверджує, що фразові дієслова мають як буквальне, так і ідіоматичне використання¹⁵. Граматики, які приймають цю позицію, класифікують фразові дієслова залежно від їх використання в моделях речення (синтаксичні властивості), як нові словоутворення (морфологічні властивості), а також за загальним змістом цих дієслівних комбінацій (семантичні властивості). Приклад нижче ілюструє одне й те ж фразове дієслово, що має як буквальне, так і ідіоматичне значення:

1. *She put down the book. (буквальне)*
2. *The army put down the rebellions. (ідіоматичне)*

Саме ідіоматичне вживання в повсякденному мовленні робить фразові дієслова такими важливими. Крім того, деякі фразові дієслова мають дуже неясні значення. Навіть якщо такі фразові дієслова використовуються в контексті, неможливо дізнатися їх значення, якщо не звернутися за ним до словника або до будь-якої книги з ідіомами. Дж. Сейдл відзначає, що «іноді поєднання дієслова та прийменника або постпозитиву призводить до

¹⁴ Seidl J., McMordie W. *English Idioms and How to Use Them*. 5th ed. Oxford : Oxford University Press, 2010. P. 114.

¹⁵ McArthur T. *The Oxford Companion to the English Language*. 2nd ed. Oxford : Oxford University Press, 2018. P. 773.

окремої одиниці значення, яка може бути дуже ідіоматичною»¹⁶. Якщо ми поглянемо на наступні два речення, ми побачимо, що значення фразового дієслова «*pack in*» у реченні 1 цілком ясне, тоді як у реченні 2 значення цього дієслова не дуже очевидне, яке насправді означає «*abandon*».

1. *She opened her suitcase and **packed** all her cloths in.*

2. *He decided to **pack** his job in.*

Іноді різниця у синтаксисі або порядку слів ідіоми призводить до різних значень. Значення ідіоми «*turn on*», наприклад, багато в чому залежить від того, як вона поєднана з іншими словами.

1. *He **turned on** me. (He betrayed me; he attacked me.)*

2. *He **turned me on**. (He excited me.)*

Т. МакАртур стверджує, що на додаток до окремого буквального і/або ідіоматичного значення деякі фразові дієслова можуть мати безліч різних значень залежно від контексту¹⁷.

Багато фразових дієслів з'являються у семантичних конструкціях, які типово вважаються ідіоматичними. Тоді як часто аналізована лише як додаткова зміна у значенні кореневого дієслова комбінація дієслова і постпозитиву може призвести до повної зміни значення кореневого дієслова. П. Махоніс називає ці надзвичайно ідіоматичні фразові дієслова «*frozen verbs*». Дієслова, що є «*compositional*», з іншого боку, розглядаються як дієслова з постпозитивами, що просто додають до дієслова певного аспекту, зберігаючи основне значення кореневого дієслова¹⁸. Наприклад, П. Махоніс ідентифікує аспект, що вноситься постпозитивом «*up*» як завершеність, інтенсивність, напрямок, або комбінацію трьох попередніх¹⁹. Він стверджує, що через те, що деякі дієслова є «*frozen*», вони відрізняються від дієслів, що є «*compositional*». Однак, якщо фразове дієслово широко вживається, його «композиційність», як і його значення, змінюється дуже різко в напрямку метафоричного, радше ніж до буквального.

Постпозитиви, які утворюють фразові дієслова, як уже відомо, збігаються у формі з класом англійських прийменників (хоча не всі англійські прийменники слугують як постпозитиви). Зазвичай постпозитиви нагадують прийменники місця і напрямку.

¹⁶ Seidl J., McMordie W. *English Idioms and How to Use Them*. 5th ed. Oxford : Oxford University Press, 2010. P. 113.

¹⁷ McArthur T. *The Oxford Companion to the English Language*. 2nd ed. Oxford : Oxford University Press, 2018. P. 773–774.

¹⁸ Machonis P. A. *Compositional phrasal verbs with up: Direction, aspect, intensity. Lingvistica Investigationes*. 2009. P. 253.

¹⁹ Machonis P. A. *Compositional phrasal verbs with up: Direction, aspect, intensity. Lingvistica Investigationes*. 2009. P. 264.

Незважаючи на те, що фразові дієслова – дуже часта форма в розмовній англійській мові, багато ESL (English as a second language) студентів уникають використання їх так само, як багато ESL учителів уникають навчання студентів фразових дієслів.

Отже, писемне й усне мовлення носіїв англійської мови сповнене виразами з фразовими дієсловами, особливо в усній формі англійської мови. Це підводить нас до того, що носії англійської мови використовують у своєму мовленні такі вирази, як «*to hang on*» замість «*to wait*», «*to call up*» замість «*to telephone*», «*to break down*» замість «*to stop working*», «*to put off*» замість «*to postpone*», «*to get out*» замість «*to escape*», а також «*to get together*» замість «*to congregate*» і так далі. З іншого боку, ESL студенти уникають використання фразових дієслів, особливо тих, які не часто використовуються, тому що вони вважають їх заскладними. Ця думка була підтверджена А. Кові та Р. Макін²⁰.

У передмові до «*Dictionary of the English Language*» С. Джонсон висловлює ще одну думку щодо фразових дієслів та наводить їх приклади: «... *to come off* – to escape by a fetch, *to fall on* – to attack, *to fall off* – to apostatize, *to break off* – to stop abruptly, *to bear out* – to justify, *to fall in* – to comply, *to give over* – to cease, *to set off* – to embellish, *to set in* – to begin a continual tenor, *to set out* – to begin a course or journey, *to take off* – to cory. Наявна незліченна кількість таких виразів, серед яких деякі здаються страшенно «неправильними» і настільки далекими від значення простого слова, що жодна здогадка не зможе прослідкувати, якими ж шляхами вони прийшли в мову і чому присутні в ній сьогодні»²¹.

Особливостями фразових дієслів, що також викликають певні труднощі у їх розумінні і в конкретному вживанні, є:

- 1) не завжди очевидна належність до граматичної категорії перехідності чи неперехідності;
- 2) визначена граматична структура фразового дієслова, що відповідає кожному значенню, тобто послідовність розміщення компонентів стосовно іменника або займенника;
- 3) наявність декількох лексичних значень – від буквальних (що витікають із значення базового дієслова і прислівника або прийменника) до ідіоматичних (стійких словосполучень, значення яких не виводимо зі значень їх компонентів).

²⁰ Cowie A. P., Mackin R. *Oxford Dictionary of Current Idiomatic English: Verbs with Prepositions and Particles*. Vol. 1. 3rd ed. Oxford : Oxford University Press, 1975. P. 6.

²¹ Johnson S. A *Dictionary of the English Language: An Anthology*. London : Penguin Classics, 2007. P. 22.

Варто зазначити, що деякі фразові дієслова з однією чи двома прислівниковими або прийменниковими частками можуть передавати до двадцяти і більше семантичних значень.

Наприклад, усім відоме дієслово «*get*» – *діставати, отримувати, заробляти, приносити* – набуває зовсім інших значень, коли стає частиною фразового дієслова:

«*Get about / around*» – *пересуватися, роз'їжджати, поширюватися* (*I finally got around to meeting her yesterday. – Я нарешті зустрівся з нею вчора.*).

«*Get across*» – *чітко викласти (думку), донести чи пояснити* (*The speaker got his point across. – Оратор чітко виклав свою точку зору.*).

«*Get ahead*» – *процвітати, досягти успіху* (*In order to get ahead, you should work a lot. – Аби досягнути успіху, тобі треба багато працювати.*).

«*Get at*» – *добиратися (до чогось), нападати (на когось), з'ясувати (щось), натякати* (*What are you getting at? – На що ти натякаєш? She was not easy to get at. – До неї було важко підступитися.*).

«*Get away*» – *утікти, вирушити (кудись), піти, залишитися безкарним* (*The prisoner got away. – В'язень утік.*).

«*Get back*» – *повернутися, отримати назад, помститися, критикувати, відшкодувати* (*I'd better get back to work. – Я краще повернуся до роботи. I'll get back at him one day! – Коли-небудь я йому помщуся.*).

«*Get behind*» – *відставати (у русі чи навчанні)* (*Are you going to get behind? – Ти хочеш відставати у навчанні?*).

«*Get in*» – *близько познайомитися (з кимсь), заходити, сісти, повернути (борги), збирати (врожай), бути обраним, приєднатися, вступити (кудись)* (*We didn't get in to the concert. – Ми не потрапили на концерт. Did your daughter get in? – Ваша дочка вступила?*)²².

Для того щоб показати значення англійських фразових дієслів і як їх іноді неправильно розуміють, Е. Кандлін включив наступний жарт у свою книгу: *"A visitor to England, who did not know English very well, was travelling with a friend by train. He was leaning out of the window and his friend saw he might get hurt. "Look out!" he shouted. The visitor leaned further out of the train, and was nearly hit by a tree at the side of the railway line. He turned to his friend and said angrily: Why did you say "look out" when you mean "look in"?"*²³.

²² McCarthy M., O'Dell F. English Phrasal Verbs in Use. Cambridge : Cambridge University Press, 2017. P. 18.

²³ Candlin E. F. Present-Day English for Foreign Students. Book 2. London : Press of University of London, 1965. P. 234.

Зрозуміло, що це не жарт, а виклик для всіх тих, хто бере участь у вивченні англійської мови і знайомиться з цими важливими конструкціями, оскільки вони, безумовно, заслуговують на увагу.

Отже, фразові дієслова в англійській мові є дуже різноманітними як за своєю зв'язністю або сполучуваністю, так і за додатковими значеннями, які вони мають у тексті. Фразове дієслово є єдиною семантичною єдністю, яка має свої певні ознаки. За семантичними властивостями фразові дієслова входять до різних семантичних категорій стосовно ступеня єдності їх компонентів. Фразові дієслова розрізняються за ідіоматичним градієнтом, а деякі ідіоматичні фразові дієслова мають кілька ідіоматичних значень, а деякі багатозначні фразові дієслова належать одразу до кількох семантичних категорій. Труднощі у використанні фразових дієслів пов'язані з тим, що вони дуже ідіоматичні, тобто загальний сенс комбінації може мати мало або ж жодного відношення до значення окремих компонентів поєднання.

2. Основні семантичні категорії фразових дієслів у романі

В. С. Моема «Театр»

Практично всі фразові дієслова є чи не найбільш популярними в художній літературі. Залежно від насиченості тексту фразовими дієсловами та їх семантичної категорії окремі твори художньої літератури становлять складність для читачів, рідною мовою яких не є англійська.

Фокусуючись на семантиці фразових дієслів, цей розділ містить обговорення семантичних властивостей дієслів: поділ їх на семантичні категорії стосовно ступеня єдності їх компонентів та належність деяких фразових дієслів одразу до кількох семантичних категорій (багатозначність). Ці властивості фразових дієслів проаналізовано на основі корпусу фразових дієслів роману В. С. Моема «Театр».

Фразові дієслова розрізняються за силою їх ідіоматичності; іншими словами, ідіоматичним градієнтом. Наприклад, фразове дієслово «*take off*», що означає «*humorously imitate*» є сильно ідіоматичним: було б неможливо вгадати його значення зі знання про значення його компонентів. На відміну від «*put off*», що означає «*delay*» і є помірно ідіоматичним; і «*speed up*», що означає «*suddenly accelerate*» і є майже не ідіоматичним (його значення може бути досить легко виведене зі значення його компонентів, але воно все ще має унікальне значення).

Таким чином, фразове дієслово є цілісною семантичною та синтаксичною єдністю, у якій зв'язок між компонентами досягає певного рівня. Тому **залежно від ступеня єдності компонентів, або ідіоматичності**, ми виділили такі семантичні категорії фразових дієслів:

1. Буквальні – сполучення, в яких постпозитив має своє первинне конкретно-просторове значення, тому значення фразового дієслова легко виводиться зі значень його елементів.

2. Напівідіоматичні або похідні – сполучення, в яких постпозитив має абстрактне похідне значення, зв'язок якого з первинним відчувається, тому значення фразового дієслова є не повністю ідіоматичним.

3. Ідіоматичні – сполучення, в яких постпозитив повністю втрачає своє первинне значення. Значення таких сполучень не є сумою значень дієслова та постпозиції, а мають зовсім інші значення, про які майже неможливо здогадатися по його частинах.

Наведемо приклади **буквальних** фразових дієслів з роману:

1. *The door opened and Michael Gosselyn **looked up**.* – Двері відчинилися, і Майкл Госелін підняв очі.

2. *Julia **came in**.* – Зайшла Джулія.

3. *Michael touched a button and in a moment his secretary **came in**.* – Майкл натиснув на кнопку і за мить зайшла його секретарка.

4. *Margery gave him his black Homburg hat and opened the door for Julia and Michael to **go out**.* – Марджері подала йому його чорний фетровий капелюх і відчинила двері для Джулії та Майкла.

5. *As they entered the office the young man Julia had noticed **turned round and stood up**.* – Як тільки вони увійшли в канцелярію, молодик, якого Джулія помітила раніше, повернувся і піднявся.

6. *Julia **got in**.* – Джулія сіла [в автомобіль].

7. *He walked on and she **went in** by the stage door.* – Він пішов далі, а вона зайшла всередину через службовий вхід («walk on» – аспектуальне продовжувальне)²⁴.

Тут і далі фразові дієслова з підкресленням належать до іншої семантичної або функціональної категорії.

Як бачимо, фразові дієслова у вищезгаданих реченнях складаються з дієслова та прийменника напрямку. Значення фразового дієслова в реченні легко зрозуміле, і фразове дієслово не ускладнює переклад речення. Всього в тексті нам трапилося 294 буквальних фразових дієслова (49% від трьох семантичних категорій). Найбільш часто вживаними у буквальних фразових дієсловах недієслівними компонентами виявилися такі постпозитиви у такій послідовності: *out* → 61 (21%), *in* → 58 (20%), *up* → 42 (14%), *down* → 41 (14%), *away* → 22 (8%), *into* → 19 (7%), *on* → 17 (6%), *back* → 8 (2%), *off* → 8 (2%), *round* → 7 (2%), *aside* → 5 (2%), *over* → 4 (1%), *forward* → 2 (1%) (відсотки зазначено в межах категорії).

²⁴ Maugham W. S. Theatre. Vinnytsya : Nova Knyha, 2006. P. 3–16.

Категорію буквальних фразових дієслів утворюють фразові дієслова в поєднанні з 13 різними постпозитивами.

Наведемо приклади **похідних** фразових дієслів з роману:

1. *They had **moved into** that house two years before ...* – Вони в'їхали в цей будинок два роки тому...

2. *...and then with a little start, **breaking out** of a brown study, said No thank you.* – ...а потім, злегка здригнувшись і вирвавшись з похмурої задумливості, сказав: «Ні. Дякую».

3. *I **dragged that out of** him all right.* – Я витягнула це з нього.

4. *He had played Romeo at Cambridge, and when he **came down**, after a year at a dramatic school, Benson had engaged him.* – Він грав Ромео в Кембриджі, і коли він залишив університет після року навчання в школі акторської майстерності, його запросив Бенсон.

5. *He aroused a protective instinct in them, so that one and all they felt that they couldn't **let him down**.* – Він викликав у них бажання захищати його, так що всі без виключення вони відчували, що не можуть його підвести.

6. *I should be a damned fool if I got myself **mixed up** with some woman in Middlepool.* – Я був би проклятим дурнем, якби зв'язався з якоюсь жінкою з Міддлпулу.

7. *She tried to **find out** whether he had had any adventures while he was playing with Benson's company.* – Вона намагалася з'ясувати, чи були у нього пригоди, поки він грав у трупі Бенсона.

8. *She **found out** when his birthday was and gave him a gold cigarette case ...* – Вона дізналася, коли в нього день народження і подарувала йому золотий портсигар...

9. *He was pleased by their approval, but not **cast down** by their censure.* – Він був задоволений їхнім схваленням, але не засмучувався через критику²⁵.

Як бачимо, похідні фразові дієслова у наведених прикладах переважно також складаються з дієслова та прийменника напряму та місця, проте діапазон постпозитивів розширюється до 17, 11 з яких входять до складу і буквальних фразових дієслів. Всього в корпусі роману нам трапилося 131 похідне фразове дієслово (22% від трьох семантичних категорій). Найбільш часто вживаними у фразових дієсловах недієслівними компонентами виявилися такі постпозитиви у такій послідовності: *out* → 47 (36%), *up* → 18 (14%), *down* → 17 (13%), *away* → 8 (6%), *upon* → 7 (5%), *back* → 4 (3%), *over* → 4 (3%), *forward* → 4 (3%), *in* → 4 (3%), *off* → 4 (3%), *on* → 3 (2%), *into* → 3 (2%), *for* → 3 (2%), *together* → 2 (2%), *by* → 1 (1%),

²⁵ Maugham W. S. Theatre. Vinnytsya : Nova Knyha, 2006. P. 14–17, 21, 23, 42, 44.

about → 1 (1%), *after* → 1 (1%). Переклад речень з похідними фразовими дієсловами частково ускладнюється їх напівідіоматичністю, проте все ж є зрозумілим і вивідним з буквального значення поєднання дієслова та постпозитива.

Наведемо приклади **ідіоматичних** фразових дієслів з роману:

1. *He can't **get over** the way our accounts are kept.* – Він ніяк не може повірити в те, як ведуться наші рахунки.

2. *Does that mean you're **putting on** a new play?* – Це означає, що ти ставиш нову п'єсу?

3. *Julia **came across** a photograph of herself as Beatrice.* – Джулія натрапила на фотографію себе в ролі Беатріс.

4. *He was eager to **get on** and seemed determined not to let any entanglement interfere with his career.* – Він прагнув досягнути успіху і, здавалося, був налаштований не дозволити ніяким труднощам завадити своїй кар'єрі.

5. *You **make up** too much.* – Ти занадто багато фарбуєшся.

6. *...but he thought it was a terrible mistake to get **mixed up** with any of the actresses a chap was playing with.* – ...але він вважав це жахливою помилкою – зв'язатися з однією з актрис, з якою він грав у театрі...

7. *When I wrote and asked if I could **bring you down** I said he was a doctor.* – Коли я писав і запитував, чи можу я взяти тебе з собою, то сказав, що твій батько був лікарем.

8. *I've got to **pop up** and see Jimmie.* – Я повинна забігти і побачити Джиммі²⁶.

Як бачимо, загальний сенс комбінацій дієслова та постпозитиву у вищезгаданих прикладах має мало або жодного відношення до значення окремих компонентів поєднання, що ускладнює їх розуміння читачем і, відповідно, переклад речень. Таким чином, ідіоматичні фразові дієслова є комбінаціями дієслова та 14 різних постпозитивів, що здебільшого є прислівниками. А загальна кількість ідіоматичних фразових дієслів у тексті роману становить 173 одиниці (29% від трьох семантичних категорій). Найбільш часто вживаними у фразових дієсловах недієслівними компонентами виявилися такі постпозитиви у такій послідовності: *up* → 75 (43%), *out* → 21 (12%), *on* → 17 (10%), *down* → 10 (6%), *in* → 9 (5%), *off* → 9 (5%), *over* → 8 (4%), *away* → 5 (3%), *back* → 4 (2%), *across* → 3 (2%), *upon* → 3 (2%), *aback* → 3 (2%), *round* → 3 (2%), *through* → 3 (2%).

Один з аспектів фразових дієслів, що викликає найбільшу увагу, – це їх **багатозначність**. Більшість фразових дієслів мають різні значення, а деякі мають більше десяти значень. Якщо, наприклад, ми беремо фразове

²⁶ Maugham W. S. Theatre. Vinnytsya : Nova Knyha, 2006. P. 11, 15, 21, 23, 27, 40.

дієслово «*take off*», то виявляємо, що воно несе у собі багато значень. Це, звичайно, залежить від контексту, в якому воно використовується. Наведемо кілька прикладів різних значень багатозначних фразових дієслів з тексту роману:

make up

1. *They could not quite **make up** their minds which of the three plays they had it would be best to start with.* – Вони не могли точно вирішити, з якої з трьох п'єс буде найкраще почати.

2. *Now that he was going to Cambridge so soon he ought to **make up** his mind what he wanted to do.* – Тепер, коли він збирався в Кембридж так скоро, він повинен був вирішити, що він хотів робити.

3. *...she **made up** her mind to get up and go for a walk.* – ...вона вирішила встати і піти на прогулянку.

4. *You **make up** too much.* – Ти занадто багато фарбуєшся.

5. *As she sat down at her dressing-table to **make up** she noticed some fresh flowers in a vase.* – Коли вона сіла за свій туалетний столик, щоб зробити макіяж, то помітила свіжі квіти у вазі.

6. *But when she had taken off her theatrical make-up and **made up** again for supper she could not satisfy herself.* – Але коли вона змила свій театральний макіяж і нафарбувалася знову для вечері, вона не могла досягнути задовільного результату.

7. *...he wanted to **make up** to her for all she had suffered.* – ...він хотів компенсувати їй все, що вона вистраждала.

8. *She could **make up** for it now.* – Вона зможе надолужити втрачене.

9. *...it would **make up** for everything.* – ...це б усе компенсувало.

10. *The bed was already **made up** and they sat down on it.* – Ліжко було вже застелене і вони сіли на нього²⁷.

У перші три речення дієслово «*make up*» вносить значення «вирішити», в наступних трьох реченнях це фразове дієслово має значення «фарбуватися, наносити грим», а в реченнях 7, 8 і 9 те ж саме фразове дієслово вже має значення «компенсувати, надолужувати». Значення цього фразового дієслова в реченні 10 – «застеляти». Зазначимо, що всі значення є ідіоматичними.

get on

1. *He was eager to **get on** and seemed determined not to let any entanglement interfere with his career.* – Він прагнув досягнути успіху і, здавалося, був налаштований не дозволити ніяким труднощам завадити його кар'єрі.

²⁷ Maugham W. S. Theatre. Vinnytsya : Nova Knyha, 2006. P. 27, 88, 97, 126, 134, 164, 245, 282, 285, 308.

2. *She was **getting on**.* – Вона робила успіхи.

3. *I'm **getting on**, you know, Dolly, it's no good denying it.* – Я старію, ти знаєш це, Доллі, і немає сенсу заперечувати це.

4. *We're all **getting on**, you know, Evie.* – Ми всі старіємо, ти знаєш, Еві.

5. *It was **getting on** for Easter, and Jimmie Langton always closed his theatre for Holy Week.* – Наближалася Пасха, і Джиммі Ленгтон завжди закривав свій театр на Страсний Тиждень.

6. *...it was certainly on Julia's account that the Tamerleys, who had never **got on** very well, agreed to separate.* – ...це, звичайно, було на совісті Джулії, що подружжя Тамерлі, які ніколи особливо не ладили, згодились розійтися.

7. *Julia was much easier to **get on with**...* – З Джулією тепер було набагато легше знайти спільну мову...²⁸

У реченнях 1 і 2 фразове дієслово «*get on*» має значення «робити успіхи», в наступних двох реченнях воно означає «старіти», в реченні 5 має значення «наближатися», а в реченнях 6 і 7 означає «добре ладити, знаходити спільну мову», причому в реченні 7 з'являється прийменник «*with*», утворюючи вже фразово-прийменникове дієслово. У своєму первинному значенні «надавати» дієслово у тексті взагалі не вживається.

take in

1. *In a glance she had **taken in** the young girl who entered her dressing-room.* – Їй було достатньо одного погляду, щоб зрозуміти, що це за молода дівчина, що увійшла в її гримерну.

2. *Julia **took everything in**.* – Джулія все підмітила.

3. *Fancy me being **taken in** like that.* – Подумати тільки, обдурити мене таким чином.

4. *I suppose I was a fool to be **taken in** by it.* – Я вважаю, що я був дурнем, щоб попастися на цю вудку²⁹.

У перших двох реченнях «*take in*» має значення «бачити, підмічати», а в реченнях 3 і 4 це фразове дієслово означає «обманювати, обдурювати». Обидва значення є ідіоматичними.

get back

1. *You **got back on** me all right.* – Ти добряче мені відомстила.

2. *You can **get back** with the milk.* – Ти можеш повернутися рано-вранці³⁰.

У першому реченні фразове дієслово «*get back*» має значення «мститися», яке є ідіоматичним, а в іншому реченні дієслово має своє первинне значення «повертатися».

²⁸ Maugham W. S. Theatre. Vinnytsya : Nova Knyha, 2006. P. 23, 46, 89, 96, 111, 201, 278.

²⁹ Maugham W. S. Theatre. Vinnytsya : Nova Knyha, 2006. P. 210, 273, 289, 309.

³⁰ Maugham W. S. Theatre. Vinnytsya : Nova Knyha, 2006. P. 134, 170.

put on

1. *She undressed once more and **put on** a dressing-gown.* – Вона ще раз роздягнулась і вдягнула халат.

2. *The play they **put on** was a success.* – Вистава, яку вони поставили, була успішною³¹.

У реченні 1 фразове дієслово «*put on*» має своє первинне конкретно-просторове значення «знімати», а в реченні 2 те ж саме фразове дієслово вже означає «ставити (на сцені)», тобто ідіоматичне значення.

go out

1. *Her cigarette **went out** and she held it helplessly.* – Її сигарета згасла і вона безпорадно її тримала.

2. *Evie **went out** and closed the door.* – Еві вийшла і зачинила двері³².

У реченні 1 «*went out*» має напівідіоматичне значення «гаснути», а в іншому реченні значенням цього ж фразового дієслова є його буквальне значення «виходити».

turn out

1. *I hated the idea of **turning out**.* – Мені ненависною була ідея вибиратися звідси.

2. *But things did not **turn out** at all as she expected.* – Але все сталося зовсім не так як гадалося.

3. *You're great fun to go about with and you're always so well **turned out**...* – З тобою приємно виходити в світ, і ти завжди гарно одягнений...³³

У реченні 1 фразове дієслово «*turn out*» має значення «виганяти; вибиратися», в реченні 2 – «статися», а в реченні 3 взагалі означає «бути гарно одягненим». Знову ж таки значення цього дієслова є надзвичайно ідіоматичними.

Зазначимо також, що в тексті роману є безліч випадків, коли до одного дієслова додаються різні постпозитиви, при цьому утворюючи різні значення.

Наведемо приклади з дієсловом «*turn*»:

*Julia had with decision **turned down** the American offer...* – Джулія рішуче відхилила американську пропозицію...

*She leant back in the chair and **turned her head aside**.* – Вона відкинулася в своєму кріслі і відвернулася.

*She had not time to **turn away**.* – В неї не було часу відвернутися³⁴.

³¹ Maugham W. S. Theatre. Vinnytsya : Nova Knyha, 2006. P. 97, 188.

³² Maugham W. S. Theatre. Vinnytsya : Nova Knyha, 2006. P. 133, 211.

³³ Maugham W. S. Theatre. Vinnytsya : Nova Knyha, 2006. P. 151, 233, 309.

³⁴ Maugham W. S. Theatre. Vinnytsya : Nova Knyha, 2006. P. 115, 129, 209.

Наведемо приклади з дієсловом «*get*»:

Julia got in. – Джулія сіла [в автомобіль].

Julia got up, dressed, and went down with Michael to the theatre. – Джулія встала, одягнулася і пішла з Майклом до театру.

I'll get away from the office. – Я піду з офісу³⁵.

Варто відзначити також, що в тексті роману є також фразові дієслова, які завжди приймають «*it*» як додаток:

The part she's playing just now doesn't take it out of her. – Роль, яку вона грає, не виснажує її.

I should have thought you'd jump at it. – Я був майже впевнений, що тобі сподобається ця пропозиція.

I was absolutely up against it. – Я був у скрутному матеріальному становищі³⁶.

Наголосимо, що фразові дієслова, що завжди приймають «*it*» як додаток, мають ідіоматичне значення.

Отже, на основі аналізу твору В. С. Моема ми дійшли висновку, що в межах трьох семантичних категорій фразових дієслів (буквальні, похідні, ідіоматичні) в чисельності переважають буквальні фразові дієслова з кількістю 294 лексичні одиниці (49% від трьох семантичних категорій і 32% від загальної кількості фразових дієслів у тексті), ідіоматичні фразові дієслова посідають друге місце за частотністю вживання, а саме 173 одиниці (29% і 19%), і з кількістю 131 лексична одиниця (22% і 14%) похідні фразові дієслова займають третю позицію.

Можемо зробити висновок, що завдяки переважанню буквальних фразових дієслів у тексті роману він не є надто складним для розуміння. Проте наявність досить значної кількості ідіоматичних комбінацій все-таки призводить до неправильної їх інтерпретації та ускладнює процес читання роману, вимагаючи від читача додаткових знань про ідіоматичні фразові дієслова або консультації зі словником фразових дієслів. Багатозначність одних і тих же фразових дієслів теж ускладнює процес перекладу, адже вимагає знання окремого значення цього поєднання в кожному випадку. Компонентами семантичних категорій фразових дієслів є здебільшого дієслова руху, існування яких зумовлюється самою суттю існування матерії, яка, як відомо, існує у просторі та часі. В цьому полягають особливості семантичних категорій фразових дієслів.

³⁵ Maugham W. S. Theatre. Vinnytsya : Nova Knyha, 2006. P. 13, 97, 119.

³⁶ Maugham W. S. Theatre. Vinnytsya : Nova Knyha, 2006. P. 191, 208, 232.

ВИСНОВКИ

У результаті дослідження було проаналізовано функціонально-семантичні особливості фразових дієслів у романі В. С. Моєма «Театр» та визначено їхню роль у художньому тексті. Встановлено, що фразові дієслова є складними багатокомпонентними одиницями, які поєднують лексичні, граматичні та фразеологічні властивості й характеризуються різним ступенем ідіоматичності.

У роботі було розглянуто основні підходи до класифікації фразових дієслів та виокремлено три основні семантичні категорії: буквальні, похідні (напівідіоматичні) та ідіоматичні. Аналіз роману «Театр» показав, що фразові дієслова є важливим елементом авторського стилю В. С. Моєма, оскільки надають мовленню персонажів природності, емоційності та динамічності.

Кількісний аналіз засвідчив переважання буквальних фразових дієслів – 294 одиниці (49%). Ідіоматичні фразові дієслова становлять 173 одиниці (29%), а похідні – 131 одиницю (22%). Це свідчить, що текст роману загалом є доступним для розуміння, однак значна кількість ідіоматичних конструкцій може ускладнювати переклад та інтерпретацію.

Дослідження підтвердило, що багатозначність є однією з найхарактерніших рис фразових дієслів. Значення таких конструкцій залежить від контексту, а постпозитиви відіграють важливу роль у формуванні нових семантичних відтінків і аспектуальних значень.

Крім того, проведений аналіз засвідчив, що фразові дієслова є не лише засобом передачі дії, а й важливим елементом мовної характеристики персонажів. Саме через використання розмовних та ідіоматичних конструкцій автор відтворює особливості комунікації героїв, їхній емоційний стан, соціальне середовище та індивідуальні риси характеру. Фразові дієслова також сприяють створенню більш природного й наближеного до живого мовлення художнього тексту, що є однією з характерних рис стилю В. С. Моєма.

Отже, фразові дієслова у романі В. С. Моєма «Театр» виконують важливу стилістичну та функціональну роль, формуючи художню виразність тексту та індивідуальний стиль автора. Перспективи подальших досліджень полягають у вивченні особливостей перекладу фразових дієслів та їх функціонування у творах інших англомовних письменників.

АНОТАЦІЯ

У статті досліджено функціонально-семантичні особливості фразових дієслів у романі В. С. Моєма «Театр». У роботі розглянуто основні теоретичні підходи до класифікації фразових дієслів у сучасному

мовознавстві та охарактеризовано їхні семантичні і структурні особливості. Особливу увагу приділено ролі постпозитивів у формуванні значення фразових дієслів та ступеню семантичної єдності їх компонентів. На основі аналізу роману «Театр» виділено три основні семантичні категорії фразових дієслів: буквальні, похідні та ідіоматичні. Встановлено, що найбільш уживаними у тексті є буквальні фразові дієслова, які становлять 49% від загальної кількості проаналізованих одиниць. Дослідження також підтвердило значну роль ідіоматичних фразових дієслів у створенні емоційної виразності та індивідуального авторського стилю. З'ясовано, що багатозначність фразових дієслів і залежність їх значення від контексту суттєво ускладнюють процес перекладу та інтерпретації художнього тексту. Отримані результати свідчать про важливу функціональну та стилістичну роль фразових дієслів у сучасній англomовній художній літературі.

Література

1. Bolinger D. The Phrasal Verb in English. Cambridge, MA : Harvard University Press, 1971. 238 p.
2. Candlin E. F. Present-Day English for Foreign Students. Book 2. London : Press of University of London, 1965. 288 p
3. Courtney R. Longman Dictionary of Phrasal Verbs. Harlow : Longman, 1983. 734 p.
4. Cowie A. P., Mackin R. Oxford Dictionary of Current Idiomatic English: Verbs with Prepositions and Particles. Vol. 1. 3rd ed. Oxford : Oxford University Press, 1975. 476 p.
5. Dixon R. M. W. A New Approach to English Grammar, on Semantic Principles. Oxford : Clarendon Press, 1992. 416 p.
6. Fraser B. The Verb-Particle Combination in English. New York : Academic Press, 1976. 212 p.
7. Huddleston R., Pullum G. K. The Cambridge Grammar of the English Language. Cambridge : Cambridge University Press, 2002. 1842 p.
8. Johnson S. A Dictionary of the English Language: An Anthology. London : Penguin Classics, 2007. 704 p
9. Kolln M., Funk R. Understanding English Grammar. 10th ed. New York : Pearson, 2016. 480 p.
10. Machonis P. A. Compositional phrasal verbs with up: Direction, aspect, intensity. *Lingvisticæ Investigationes*. 2009. P. 253–264. DOI: 10.1075/li.32.2.06mac.
11. Maugham W. S. Theatre. Vinnytsya : Nova Knyha, 2006. 360 p.
12. McArthur T. The Oxford Companion to the English Language. 2nd ed. Oxford : Oxford University Press, 2018. 1184 p.

13. Meyer G. A. The Two-Word Verb: A Dictionary of the Verb-Prepositional Phrases in American English. The Hague : Mouton and Co., 1975. 500 p.
14. Pearsall J. Concise Oxford English Dictionary. 12th ed. Oxford : Oxford University Press, 2011. 1681 p.
15. Seidl J., McMordie W. English Idioms and How to Use Them. 5th ed. Oxford : Oxford University Press, 2010. 310 p.

Information about the author:

Orlovska Olha Volodymyrivna,

Candidate of Pedagogical Sciences,

Associate Professor at the Department of Foreign Language Education

and Intercultural Communication

Khmelnytskyi National University

11, Instytutaska Street, Khmelnytskyi, Ukraine